

Turun katuja ja toreja

NIMISTÖHISTORIAA KESKIAJALTA NYKYPÄIVÄÄN

-kirjan ulkoasun suunnittelu ja taitto

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU, MUOTOILU- JA TAIDEINSTITUUTTI
VIESTINNÄN KOULUTUSOHJELMA, GRAAFINEN SUUNNITTELU
ULLA KUJANSUU
KEVÄT 2011

Lahden ammattikorkeakoulu
Muotoilu- ja taideinstituutti
Viestinnän koulutusohjelma
Graafinen suunnittelu

Kujansuu, Ulla *Turun katuja ja toreja. Nimistöhistoriaa keskiajalta
nykypäivään* -kirjan ulkoasun suunnittelu ja taitto
Opinnäytetyö 28 sivua sekä painettu kirja
Työn ohjaaja Christoffer Leka
Maaliskuu 2011

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyönäni Lahden ammattikorkeakoulun Muotoilu- ja taideinstituutin graafisen suunnittelun osastolle olen suunnitellut ja taittanut ulkoasun Turun museokeskuksen *Turun katuja ja toreja. Nimistöhistoriaa keskiajalta nykypäivään* -kirjaan. Kirja tulee kirjapainosta helmikuun lopulla 2011.

Kirjallisessa osiossa tarkastelen suunnitteluprosessin eri vaiheita ja tekemiäni visuaalisia ratkaisuja.

Avainsanat: graafinen suunnittelu, kirjasuunnittelu, typografia

ABSTRACT

As my graduation project for The Institute of Design at Lahti University of Applied Sciences I have designed the overall design and layout publishing of the publication *Turun katuja ja toreja. Nimistöhistoriaa keskiajalta nykypäivään* of the Museum Centre of Turku. The book will come from printing house in the end of February 2011.

In the written part of my graduation project I describe about the process of making a book and about the visual decisions I made during it.

Keywords: graphic design, book design, typography

Sisällys

Tiivistelmä/Abstract 2

1. Johdanto 4

- 1.1. Lähtökohta
- 1.2. Toimeksianto
- 1.3. Tavoitteet
- 1.4. Mitä on kirjasuunnittelu?

2. Kirjan taitto 9

- 2.1. Kirjan koko
- 2.2. Gridi
- 2.3. Typografia
 - 2.3.1. *Leipäteksti*
 - 2.3.2. *Otsikot*
 - 2.3.3. *Muut tekstit*
- 2.4. Kuvasto
- 2.5. Kansi

3. Lopputuote 23

- 3.1. Materiaalit
- 3.2. Painotyötarjoukset ja painovalmis aineisto

4. Yhteenveto 26

Lähteet 28

1

Johdanto

1.1. Lähtökohta

Opinnäytetyöni aihe on suunnitella ja taittaa painovalmiiksi työnantajalleni Turun museokeskukselle *Turun katuja ja toreja. Nimistöhistoriaa keskiajalta nykypäivään* -kirja. Tässä opinnäytetyöni kirjallisessa osuudessa käyn läpi kyseisen kirjan suunnitteluprosessia ja selvitän tekemiäni valintoja.

Olen vuodesta 2003 työskennellyt museossa graafisena suunnittelijana. Aloittaessani työpaikkani nimi oli Turun maakuntamuseo, vuodesta 2009 lähtien Turun museokeskus. Suunnittelen ja taitan Museokeskukselle neljästä viiteen kirjaa vuodessa muun työn ohessa. Opinnäytetyön aihetta miettiessäni kirjasuunnittelu tuli heti mieleeni, koska se on mieluisin työtehtävä toimeksani.

Palkanmaksajani on Turun kaupunki, mikä tarkoittaa sitä, että kaikessa mahdollisessa asiassa raha ratkaisee. Turun 2011 Kulttuuripääkaupunkivuosi on kiristänyt entisestään taloudellista tilannetta kulttuurialan laitoksissa. Omassa työssäni rahan vähyys näkyy esimerkiksi siinä, että uusia fontteja en ole saanut hankkia vuosiin.

Suomessa suuret museot julkaisevat vuosittain paljon kirjoja. Nykyinen rahatilanteen huononeminen kulttuurialalla näkyykin suoraan julkaisutoiminnassa. Turun museokeskuksessa kirjoja tosin tehdään entiseen tahtiin, mutta se, mitä julkaistaan, mietitään entistä tarkemmin. Kirjan pitää myydä. Museokeskuksen julkaisutyöryhmässä, johon kuuluu museotoimenjohtaja, kolme intendenttiä, tiedottaja, toimittaja ja graafinen suunnittelija, mietitään tulevia julkaisuja.

Kirjan luominen on usein yhteistyössä tapahtuva prosessi, joka saattaa osallisiksi suunnittelijan, kirjoittajan, toimittajan, valokuvaajan, painajan ja sitojan, jotka kaikki työskentelevät yhdessä luoden lopullisen tuotteen. Tämän *Turun katuja ja toreja. Nimistöhistoriaa keskiajalta nykypäivään* -kirjan ensisijaiseen työryhmään Museokeskuksen osalta kuuluvat kaksi toimittajaa (käytän heistä tästä eteenpäin nimikkeitä toimittaja(1) ja toimittaja(2)) sekä graafinen suunnittelija. Kirjassa olevien kymmenen artikkelin kirjoittajista vain yksi on museokeskuslainen (toimittaja(2)). Museokeskuksen valokuvaaja on kuvannut joitakin kirjan valokuvista, mutta suuri osa kuvista on museokeskuksen valokuva-arkistosta otettuja vanhoja valokuvia.

1.2. Toimeksianto

Syksyllä 2010 tehtäväkseni tuli turkulaista nimistöhistoriaa käsittelevän kirjan suunnittelu ja taitto. Turun keskusta-alueen katunimistöistä ilmestyivät ensimmäiset julkaisut v. 1996 ja 2001 (*Turun nimistö 1* ja *Turun nimistö 2*). Tämä uusi kirja on täysin uudistettu, täydennetty ja uudelleen toimitettu teos, johon on liitetty aiemmin ilmestyneet Turun kaupunkialueen muodostumisesta kertovat artikkelit. Uusina tutkimuksina mukana ovat selvitykset Turun alueen vanhimmista, ennen vuoden 1827 paloa käytössä olleista kadun nimistä sekä nimistötoimikunnan ja sen edeltäjien historiasta. Teoksen runsaana kuvituksena on mielenkiintoisia kuva-aarteita Turun museokeskuksen arkistosta. Kirja sisältää havainnollistavia karttoja, joiden avulla selviää missä esimerkiksi Tiirikkalankatu tai Karjakatu sijaitsivat keskiajalla.

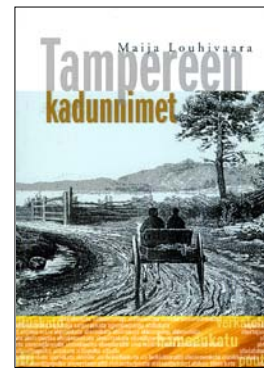
Paikannimet ovat aina syntyneet tarpeen mukaan eikä niitä ole annettu sattumanvaraisesti. Paikannimillä on aina taustalla historiansa, jota *Turun katuja ja toreja. Nimistöhistoriaa keskiajalta nykypäivään* -kirja selvittää. Turun kaupungin monisatavuotinen historia näkyy vanhoissa sekä uusissa kadun nimissä.

Teoksen kirjoittajat ovat Turun asemakaavan ja sen nimistön asiantuntijoita. Kaupungin varhaisimpien nimien historiallista taustaa ja asemakaavahistoriaa ovat selvittäneet Museoviraston pääjohtaja Juhani Kostet, Turun museokeskuksen tutkija Sanna Kupila ja professori Tauno Perälä. Turun asemakaavaosastolla työskennellyt, jo edesmennyt asemakaava-arkkitehti Hilikka Junnila on tutkinut Turun asemakaavanimistöä. Turun nimistötoimikunnan nykyinen esittelijä, kaupungin kaavoitusarkkitehti Iina Paasikivi puolestaan selvittää, miten Turun keskustan asemakaava on kehittynyt ja muuttunut Engelin kaavasta lähtien. Turun kaupungin nimistötoimikunnan jäsen yliopistonlehtori Veikko Laakso valottaa nimistötoimikunnan historiaa.

Kirjat *Turun nimistö 1* (1995) ja *Turun nimistö 2* (2001) on julkaistu Turun museokeskuksen niin sanotussa ”Monisteita”-sarjassa. Tämä tarkoittaa sitä, että ne ovat mustavalkoisia julkaisuja ja rahaa niihin on käytetty hyvin vähän. Tämä uusi kirja sisältää edellä mainitut kolme osaa, ja suunnittelen kirjan ulkoasun täysin uusiksi. Kirjasta tulee nelivärinen ja kovakantinen. Kirja sijoittuu Turun museokeskuksen ”Julkaisuja”-sarjaan, jossa kullakin kirjalla oma ilmeensä.

Turun katuja ja toreja. Nimistöhistoriaa keskiajalta nykypäivään -kirjan potentiaalisia ostajia ovat kaikki turkulaiset, jotka ovat kiinnostuneet oman asuinpaikkansa historiasta. Kirjat *Turun nimistö 1* ja *Turun nimistö 2* ovat kiinnostaneet suurta yleisöä.

Uuden kirjan suunnittelu lähti liikkeelle *Nimistö 1* - ja *Nimistö 2* -kirjojen analysoinnilla. Kirjat on taitettu kahteen palstaan. Taitto on tiivistä. Kuville ei jää paljoa tilaa. Kuvat ovat mustavalkoisia ja suurin osa kooltaan aivan liian pieniä, sillä

Turun nimistö 1 - , Turun nimistö 2 - , Tampereen kadunnimet - sekä Stockholms gatunamn -kirjojen etukannet.

esimerkiksi kartoista ei tahdo saada selvää. Kirjat ovat kooltaan A4, ja ne ovat pehmeäkantisia. Ensimmäisen osan on tahtanut silloinen museotoimenjohtaja ja kakkososan museon tutkija, koska ensimmäinen graafinen suunnittelija palkattiin museoon vasta 2003.

Lähtiessäni suunnittelemaan kirjaa selvitin, onko vastaavatyypisiä kaupunkien nimistöhistoriaa käsitteleviä kirjoja aiemmin julkaistu. Tampereen museot ovat julkaisseet teoksen *Tampereen kadunnimet* (Louhivaara 1999). Se on sisukseltaan mustavalkoinen. Kuvat ovat pieniä ja niitä on kirjassa hyvin vähän. Kirja on taitettu 1–2 palstaan.

Ruotsista löytyy vuonna 2005 tehty vastaava julkaisu *Stockholms gatunamn* (Stahre, Westlund & Nyström 2005). Se on kovakantinen, 733-sivuinen, mustavalkoinen, tekstipainotteinen julkaisu, jossa kuvat ovat melko pieniä. Kirja on kaksipalstainen.

Yhteenvedona edellä mainittujen neljän mustavalkoisen, vähän ja pieniä kuvia sisältävän kirjan ulkoasun perusteella voidaan todeta, että mahdollisesti jo tarpeeksi suurella kuvakoolla ja pienelläkin värin käytöllä aukeamalla miellytetään kirjan lukijaa ja pidetään mielenkiintoa yllä suuressakin tekstimäärässä. Tämä tietysti maksaa.

1.3. Tavoitteet

Tavoitteenani on luoda mahdollisimman eheä kokonaisuus kirjan melko vaihtelevasta aineistosta. Kirjaan tulee kymmenen artikkelia, jotka ovat keskenään melko erilaisia. Joissakin artikkeleissa on vain pääotsikko, yhdessä taas neljä väliotsikkotasoa. Artikkelien pituudet vaihtelevat suuresti. Muutama artikkeli on sisällöltään hyvinkin tieteellistä, kun taas muutama artikkeli koostuu lähes kokonaan katuluet-

teloista lyhyine kappaleineen. Myös kirjan kuvamateriaali on vaihtelevaa ammattikuvaajan ottamista kuvista aina tutkijan ottamiin dokumentointikuviiin. Toisaalta tämä materiaalin erilaisuus tuo vaihtelevuutta lukukokemukseen, ja mahdollisesti edesauttaa lukijan mielenkiinnon ylläpitämistä, sillä kirjaan tulee yli 400 sivua.

Tärkeä tavoite on hyvä luettavuus, sillä hyvän luettavuuden ideana on lukijan työn helpottaminen. Yhtenä tavoitteena on ilmava taitto. Kirjan ulkoasuun kohdistuu paineita, sillä kirjan pitää myös myydä. On helppo syyttää esimerkiksi kirjan kantta syylliseksi kirjan huonoon myyntiin. Harvoin kirjan tekstejä analysoidaan huonon myynnin takia.

Koska työskentelen niissä raameissa, jotka Museokeskus minulle tarjoaa, on yhtenä tavoitteena luoda mielenkiintoinen typografia niillä fonteilla, jotka koneeltani löytyvät.

1.4. Mitä on kirjasuunnittelu?

Minne menemmekin, mitä teemmekin, kirjat ympäröivät meitä. Nykyajan yhteiskunnassa kommunikaatio on kaikkein tärkeintä, ja painetun sanan voima ei ole koskaan ollut näin vahvaa. Tämä ei tarkoita, että julkaisun suunnitteluprosessi olisi helppo. Kuluttajille tarjotaan valtavasti julkaisuja, ja kilpailu on kiihkeää. Tarjolla on kaikkea. Uusi konsepti ei enää riitä. Tämän päivän kirjojen suunnittelijoiden pitää työskennellä kovemmin kuin koskaan tyydyttääkseen lukijaa sekä esteettisesti että emotionaalisesti. Kirjat voivat saada aikaan voimakkaan reaktion viemällä meidät toiseen aikaan ja paikkaan, vain sanojen ja kuvien voimalla.

Kirjasuunnittelijan pitää ottaa huomioon joukko erilaisia asioita. Työ ei ole vain tekstin laittamista sivuille. Suunnittelijan pitää myös katsoa sisältöä, miten parhaiten organisoit sen, miten rakentaa jokainen sivun niin, että sitä on helppo lukea ja ymmärtää sekä mikä on kuvien ja tekstin suhde.

Kirjasuunnittelija on usein pakotettu tiettyihin kompromisseihin johtuen usein budjetista. Se vaikuttaa suoraan suunnittelijan suunnitteluprosessin päätöksiin – kirjan kokoon ja muotoon sekä paperin laatuun. Tästä huolimatta suunnittelija voi käyttää laajasti luovuuttaan suunnitteluprosessissa.

Kirjojen suunnittelussa on kuusi avaintekijää, joilla voidaan vaikuttaa lopulliseen tuotteeseen: muoto, taittopohja eli gridi, typografia, väri, kansi ja kuvasto. Kyse on siitä, miten suunnittelija liittää nämä elementit yhteen saumattomasti julkaisun sisällön kanssa luoden julkaisulle samanaikaisesti uniikin ilmeen. Jokaisen edellä mainitun elementin tärkeys vaihtelee riippuen siitä, millainen julkaisu on kyseessä. (Bhaskaran 2006, 8.) Typografiaa, gridiä ja kuvastoa eri tavalla yhdistelemällä voidaan luoda täysin erityyppisiä kirjoja. (Roberts 2004, 88.)

Väittely sisällöllisen luettavuuden (readability) ja visuaalisen luettavuuden (legibility) välillä on sekä vanhaa että jatkuvaa – ja se on varsinkin kirjojen kohdalla merkityksellistä. Visuaalinen luettavuus viittaa kirjasinmuotoon (typeform) tai yksittäiseen kirjaimen (character), kun taas sisällöllinen luettavuus keskittyy siihen, miten nopeasti ja helposti tekstiä voidaan lukea. Yksittäinen kirjain voi olla helposti luettava, selkeä, mutta kun kirjaimet muodostavat sanoja, sisällöllinen luettavuus tulee mukaan. Hierarkia, navigaatio, rakenne ja layout eli sommitteli ovat kaikki vahvoja osasia, kun tavoitellaan optimaalista luettavuutta. Sekä visuaaliseen että sisällölliseen luettavuuteen voidaan vaikuttaa muutamilla tekijöillä: kirjasinlaji (typeface), kirjasimen koko, tyhjä tila, väri, kontrasti ja rakenne; sekä ulkoisilla tekijöillä kuten muoto, layout ja koko. (Bhaskaran 2006, 20; Brusila 2002, 90.)

Visuaalisen luettavuuden suhteen sisältö on avainasemassa. Kun on tietoinen siitä, miten julkaisua luetaan, kuka sitä lukee ja missä olosuhteissa, on tiedostanut onnistuneen julkaisun – minkä tyyppisen tahansa – lähtökohdat. On välttämätöntä, että suunnittelija tietää, miksi tietty fontti on suunniteltu ja mihin käyttöön se on tarkoitettu. (Bhaskaran 2006, 20.)

Kirjan sommittelu viittaa sisällön sijoitteluun – tekstin ja kuvien – ja siihen kuinka nämä elementit ovat suhteessa toisiinsa ja kirjaan kokonaisuutena. Kun mietitään sommittelua, suunnittelijalla pitää olla yksi asia mielessä – sisältö. Hyvän suunnittelun ei koskaan pitäisi jättää sisältöä toiseksi; mieluummin näiden kahden pitäisi linkittyä yhteen tukeakseen ja tuodakseen esiin parhaat puolet kummastakin. Sisältö ja tapa, jolla kirjaa käytetään, määrittelevät sommittelun. Sommittelu voi muuttaa täydellisesti tapaa, jolla kirjaa silmäillään ja luetaan. Tarkkaan harkittu sommittelu voi tehdä kirjasta helposti lähestyttävän ja ilon lukea, kun taas huono sommittelu jättää lukijan turhautuneeksi ja hämmentyneeksi. Hyvin suunnitellussa kirjassa on vahva sommittelu ja selkeä hierarkkinen rakenne, jota on helppo seurata ja lukea – ja miellyttävä katsoa. (Bhaskaran 2006, 8, 60–61.)

2

Kirjan taitto

2.1. Kirjan koko

Lähtökohtana sivukokoa miettiessäni minulla oli tavoite, että taitto on väljää. Tämä siksi, että kirjaan oli tulossa paljon tekstiä ja kuvamateriaalia, enkä halunnut, että lukija läikähtyy lukiessaan. Lopullinen sivumäärä ei tuolloin ollut vielä tiedossa, mutta aiempien kirjojen (*Nimistö 1* ja *Nimistö 2*) sivumäärä viittasi yli 400-sivuiseen kirjaan.

Kokeilin erilaisia sivukokoja alkaen koosta 250 x 250 millimetriä. Koska kuitenkin halusin vain yhden leipätekstipalstan, tuntui marginaaleja jäävän turhankin runsaasti. Siitä sitten kokeilujen jälkeen lisäsin sivukorkeutta 280 millimetriin, koska tekstiä piti saada sivulle runsaasti, ettei kirjan kokonaissivumäärä olisi ihan hirveä. Korkeus antoiikin samalla kirjalle oikeanlaista jämakkyttä. Sivun leveydestä otin pois turhaa ilmaa, jolloin leveydeksi jäi 230 millimetriä. Sivukooksi tuli siis 230 x 280 millimetriä, joka sitten vielä painotarjousvaiheessa muuttui 220 x 280 millimetriin.

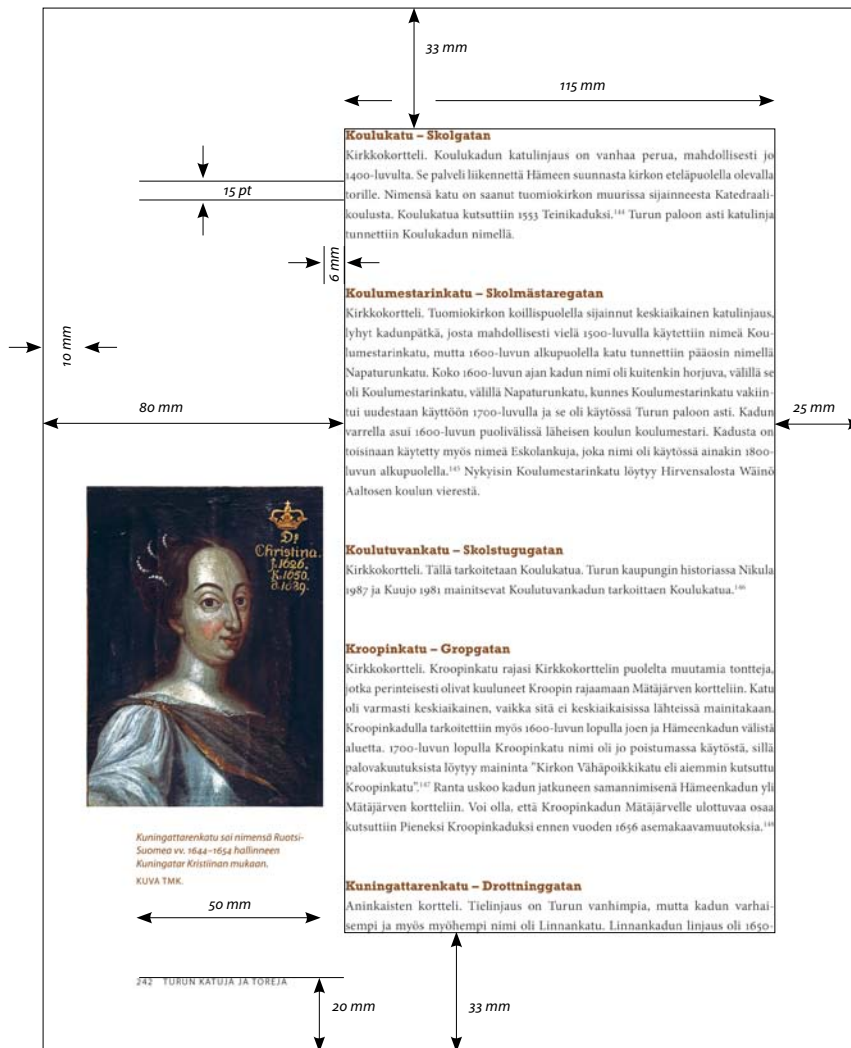
280 mm

220 mm

Kirjan lopullinen sivukoko
220 x 280 mm. Sivu 303.

2.2. Gridi

Kirjojen ja muiden graafisten julkaisujen perustana on taittopohja eli gridi. Se erottaa sivun pinta-alasta eri tarkoituksia palvelevat alueet kuten marginaalit, palstat ja otsikoiden ja kuvien paikat. (Lukkarila 2001, 99.) Kirjan suunnittelijalle on tärkeää organisoida tyhjä tila – sivu. Tämä tehdään käyttämällä gridiä, jonka avulla on mahdollista yhdistää eri elementtejä sivulla. Gridi on tärkein työkalu kirjasuunnittelussa. Siihen kannattaa laittaa aikaa ja nähdä vaivaa, koska hyvin suunniteltu gridi säästää turhalta työltä myöhemmin. Gridiä käytetään sijoittamaan ja sisältämään erilaisia elementtejä, ja se turvaa tarkan ja harkitun lopputuloksen. Gridin käyttäminen on yksi tehokkaimmista tavoista organisoida suuri määrä informaatiota sivulle ja se takaa visuaalisen johdonmukaisuuden kirjassa. (Bhaskaran 2006, 60, 64; Samara 2002, 9.)

Kirjan gridi.

Alkaessani suunnitella gridiä minulla oli mielessä, että artikkelit, jotka ovat ns. peruskirjamateriaalia (7 kpl) – suuret tekstimassat – sijoitetaan gridiin, jossa on yksi tekstipalsta. Loput artikkelit (3 kpl) taas, jotka koostuvat luettelomaisista teksteistä – otsikko, jonka alla kerrotaan esimerkiksi tietystä kadusta muutamalla lauseella – olisivat gridissä, jossa on kolme tai kaksi tekstipalstaa. Tällä tekstipalstojen lukumäärän erolla ajattelin erotella artikkelit kahteen eri tyyppiin. Ajattelin, että se palvelisi myös lukijaa. Tarkemmin artikkeleja sitten tutkittuani huomasin, että nämä luettelomaiset artikkelit sisälsivät myös pidempiä tekstimassoja, ja joissakin artikkeli myös alkoi muiden tapaan pitkähköllä leipätekstiosuudella. Lisäksi näiden kolmen luettelomaisen artikkelin väliotsikot olivat melko pitkiä, mikä tarkoitti sitä, että otsikko olisi lähes joka kerran mennyt vähintään kahdelle, jopa kolmelle riville. Se ei olisi palvellut lukijaa. Kolmella tekstipalstalla taiton väljyyskin tuntui kokeilussa katoavan. Näin sitten kokeilujen jälkeen päädyin yhteen gridiin, jossa on läpi koko kirjan yksi leipätekstipalsta.

Leipätekstin palstaleveydeksi tuli 115 millimetriä. Ylä- ja alamarginaalit ovat 33 millimetriä. Sisämarginaali on 25 millimetriä. Leveään 80 millimetrin ulkomarginaaliin pystyn sijoittamaan kuvia ja kuvatekstejä, jolloin ne eivät kasvata kirjan sivumäärää. Kuvateksti haki omaa leveyttään sivukoon vaihtuessa ollen lopullisessa koossa 50 millimetriä. Ylensä leveä marginaali auttaa silmää kohdistamaan ja luo mielikuvaa levollisuudesta ja tasapainosta (Samara 2002, 26).

2.3. Typografia

Mitä vähemmän lukija kiinnittää huomiota itse lukemiseen, sitä parempi. Typografian keskeisin tehtävä onkin tulla näkymättömäksi (Laarni 2002, 125). Typografia perustuu aina etukäteen laadittuun systeemiin kuten kirjasintyypeihin, jotka mahdollistavat merkkien toistamisen ja järjestämisen tarkasti paikasta tai suunnittelijasta riippumatta samalla tavalla. (Lukkarila 2001, 11.)

Typografia on myös tekstin hierarkiasointia, arvottamista ja kulttuurista sitomista johonkin kontekstiin. Hierarkia viittaa erilaisiin typograafisiin tyyliin, joilla suunnittelija ohjaa lukijaa layoutin läpi. Yleisesti voidaan sanoa, että mitä suurempi ja dominoivampi elementti, sitä korkeammassa asemassa se on hierarkiassa, esimerkiksi otsikot. (Bhaskaran 2006, 60; Brusila 2002, 90.)

Kirjaintyypeillä on persoonallisuutensa ja ne ovat hyviä tuntemusten välittäjiä. Ne voivat liittyä johonkin konkreettiseen asiaan tai mielikuviin. Tavallisesti suunnittelija käyttää enemmän kuin yhtä fonttia kirjassa. Tämä luo hierarkian ja takaa sivulle polttopisteen. (Bhaskaran 2006, 68; Brusila 2002, 85.)

Tässä työssä käytän kolmea eri fonttiperhettä leipäteksteissä, otsikoissa ja kuvatekstissä. Niistä kerron seuraavissa alaotsikoissa.

2.3.1. Leipäteksti

Leipätekstin fontiksi valitsin Minion Pro -kirjasinperheen regular-leikkauksen. Minion on renessanssiantiikva, ja tarkemmin määriteltynä garaldeantiikva. Minion edustaa normaalivahvuista renessanssiantiikvaa. (Itkonen 2007, 28–30, 74.) Edellisessä taittamassani Museokeskuksen julkaisussa (*Miekka Suomessa*, 2010) käytin myös Minion-kirjasinta, ja siinä se toimi hyvin. Tosin siinä minulla oli käytössä kaksi tekstipalstaa yhden sijaan.

Miellyttävien rivien pituus on noin 57 merkkiä, jolloin se takaa myös siistit, tasaiset sanavälit suomenkieliseen tasapalstaan. Itkosen mukaan leipätekstipalstan luetavuus alkaa vähitellen huonontua 60 merkin jälkeen, ja 90:tä merkkiä pidetään suositeltavan ylärajana. (Itkonen 2007, 84–85; Lukkarila 2001, 88.)

Tässä kirjassa leipätekstipalstan leveydeksi määrittelin 115 millimetriä. Palstan piti olla taloudellisuuden takia mahdollisimman leveä, jotta tekstimassaa mahtuisi sivulle mahdollisimman paljon. Leipätekstin pistekokoon 9,9 päädyin kokeilemalla. Merkkejä on tällöin tasapalstaisella rivillä 82 sanavälit mukaan luettuna. Mitä pitempiä rivit ovat, sitä suurempi kirjainkoko ja riviväli tarvitaan lukemisen helpottamiseksi. Pitkässä lukutekstissä riviväli on vähintään 3–4 pistettä kirjainkoko suurempaa. Osaltaan myös kirjaintyyppin x-korkeus vaikuttaa rivivälin suuruuteen, samoin sivun marginaalit. Mitä suuremmat rivivälit ovat, sitä suuremmat marginaalit tarvitaan, muutoin rivit näyttävät irtoavan toisistaan ja koko teksti tuntuu pyrkivän ulos sivun reunoista. (Itkonen 2007, 85; Lukkarila 2001, 85–88).

Riviväliksi määrittelin kokeilujen jälkeen 15 pistettä eli se on lähes 5 pistettä kirjainkoko suurempi. Kirjan sisämarginaali on 25 millimetriä, ulkomarginaali 80 millimetriä sekä ala- ja ylämarginaalit 33 millimetriä.

A B C D E F G H I J K L M N
O P Q R S T U V X Z Y Å Ä Ö
a b c d e f g h i j k l m n
o p q r s t u v x z y å ä ö
1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

Minion Pro Regular

Kirjan kaksi toimittajaa eivät kommentoineet rivien pituutta ja luettavuutta, joten katsoin, että palsta toimii luettavuuden kannalta.

Leipätekstien viitteet sijoitin kirjan loppuun. Tähän ratkaisuun päädyimme keskusteltuani asiasta toimittajien kanssa. Viitteiden kirjan loppuun sijoittamisella halusimme turvata kirjan helpon luettavuuden. Aluksi viitteet olivat kunkin artikkelin lopussa, mutta tämä systeemi tuntui ”töksähtävältä” lukemisen kannalta. Myös visuaalisuuden kannalta tuntui järkevältä sijoittaa viitteet loppuun, sillä näin ne muodostavat oman kokonaisuutensa. Viitteiden loppuun sijoittamista tukee myös se, että kirjan kohdeyleisönä ovat tavalliset turkulaiset, jotka eivät ehkä siinä määrin ole kiinnostuneita lähdeviittauksista kuin tutkijat ja opiskelijat.

Tähän asti olen aikaisemmissa kirjaitaitoissani käyttänyt aina pilkunmuotoisia lainausmerkkejä. Suomen kielessä voidaan käyttää kahdenlaisia lainausmerkkejä. Pilkunmuotoisten (” ”) sijaan voidaan käyttää myös kulmalainausmerkkejä eli hanhenjalkoja (« »). (Itkonen 2007, 142.) Myös Leka suositteli hanhenjalkojen käyttöä, koska ne sulautuvat muuhun tekstiin huomaamattomasti (Leka 2010). Nyt kuitenkin ehdotin kirjan toimittajalle hanhenjalkojen käyttöä. Koska hanhenjalat ovat suomenkielisessä tekstissä edelleen melko harvinaisia, toimittaja sanoi kysyvänsä niiden käyttöä Kotimaisten kielten tutkimuskeskukselta. Siellä suositeltiin pilkunmuotoisten lainausmerkkien käyttämistä, koska ne ovat vakiintuneet tekstissä (Söderström 2010). Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen mielipide painoi tässä asiassa visuaalisuutta enemmän, joten kirjaan laitettiin pilkunmuotoiset lainausmerkit.

2.3.2. Otsikot

Itkosen mukaan kolme väliotsikkotasoa on maksimi, mitä kirjassa kannattaa käyttää. Sitä vaikeampi hierarkia ei hänen mukaansa enää hahmotu lukijalle. Samalla alkaa syntyä ongelmia eri otsikkotasojen selvästä erottamisesta ilman, että otsikoiden koko kasvaa liikaa. (Itkonen 2007, 101.) Tässä kirjassa otsikointi on valitettavasti hyvin sekalaista, sillä yhdessä artikkelissa on neljä väliotsikkotasoa, kun taas muissa artikkeleissa väliotsikkotasojen määrä vaihtelee yhdestä kolmeen. Tämä voi aiheuttaa ongelmia lukemisessa. Valitin asiaa toimittajille, mutta asialle ei tehty mitään. Tämä on sinällään ymmärrettävää, sillä osa artikkeleista on kirjoitettu 1990-luvulla, ja päivitetty vain tietojen osalta tähän päivään.

Otsikkofontiksi etsin vahvaa päätteellistä egyptienne-kirjaintyyliä, koska niiden päätteen ja varren yhtymäkohta on kulmikas. Tämä kulmikkuus antaa tähän julkaisuun mielestäni mielikuvaa kortteleista, kadunkulmista ja ruutukaavasta. Itkosen mukaan englannin kielessä egyptinneä kutsutaan kuvaavammin nimellä *slab serif* (slab 'laattamainen'). Groteskien tavoin useimmissa *slab seriffeissä* voidaan nähdä geometrinen, uusgroteski tai humanistinen perusmuoto. Koska en saanut hankkia tätä julkaisua varten uusia fontteja, piti katsoa, mitä koneeltani löytyi.

Rockwell – vuodelta 1934 – vaikutti käyttökelpoiselta. Siitä löytyi eri vahvuuksia. Rockwell on geometrinen groteski, johon on lisätty egyptienneen kuuluvat päätteet. Varsinkin egyptiennin lihavista versioista saadaan näyttäviä ja tehokkaita otsikkoja. *Slab seriffit* luotiin 1900-luvulla, jolloin niitä käytettiin ensisijaisesti mainoksissa. (Itkonen 2007, 45–47, Lukkarila, 2001, 60.)

A B C D E F G H I J K L M N
O P Q R S T U V X Z Y Å Ä Ö
a b c d e f g h i j k l m n
o p q r s t u v x z y å ä ö
1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

Rockwell Extra Bold Regular

A B C D E F G H I J K L M N
O P Q R S T U V X Z Y Å Ä Ö
a b c d e f g h i j k l m n
o p q r s t u v x z y å ä ö
1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

Rockwell Bold

A B C D E F G H I J K L M N
O P Q R S T U V X Z Y Å Ä Ö
a b c d e f g h i j k l m n
o p q r s t u v x z y å ä ö
1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

Rockwell Italic

Näyttäessäni työtäni Christoffer Lekalle ja Kari Ojapellolle Rockwell ei saanut kummaltakaan kannatusta, varsinkaan pääotsikoissa, jotka olivat tuolloin regularmuodossa gemenalla. Teksti näytti Lekan mielestä reikäiseltä, Ojapellon mukaan taas vanhahtavalta. Lekan mielestä ei kannattaisi käyttää fonttia, joka löytyy kaikilta koneilta. Tilanne on kuitenkin se, että Museokeskuksessa raha on aina tiukassa, ja monta muuta asiaa ajaa aina graafisen suunnittelijan tarpeiden edelle. Leka ehdotti Rockwelin sijaan Museoslab500-fonttia (nimen alku on aivan sattumalta tuollainen), josta oli regular- ja italic-leikkaukset tarjolla ilmaiseksi. Museoslab-fontti on myös slab serif -tyyliä, ja se on kieltämättä modernimman oloinen kuin Rockwell. Kokeilin kyseistä fonttia pää- ja alaotsikoihin. Pääotsikoissa se toimi melko hyvin, mutta olisi saanut olla hieman lihavampi. Alaotsikoissa se ei toiminut niin hyvin juuri tuon ohuehkon leikkauksensa takia, olinhan käyttänyt Rockwellin boldia alaotsikoissa. Museoslab-fontista on tarjolla lihavampia leikkauksia, joten kysyin lupaa esimieheltäni niiden hankkimiseen. En kuitenkaan saanut. Päätin sitten jatkaa Rockwellin käyttöä, ja vaihdoin artikkelin nimen Rockwell Regular -muodon Rockwell Extra Bold Regulariin. Reikäisyys ei nyt tässä muodossa ainakaan minua häiritse. Käytän samaa leikkausta myös kannessa kirjan nimessä. Siinä leikkaus tuntuu antavan bonuksena retromaisen vivahteen, mikä ei kuitenkaan mielestäni riitele kirjan sisällön kanssa. Alaotsikoissa käytän Rockwell Bold- sekä Rockwell Italic -leikkauksia.

Turun asemakaavallinen kehitys keskiajalta vuoden 1827 suurpaloon

KESKIAIKAINEN TURKU

Turku ennen kaupungin perustamista

Kaupunki kasvaa Aninkaisten puolelle

Otsikkotasot:

Rockwell Extra Bold Regular 17 pt

Rockwell Bold 11 pt

Rockwell Bold 10 pt

Rockwell Italic 10 pt

Otsikoihin laitoin tummanruskean värin, jotta ne erottuisivat helposti leipätekstistä ja toisivat väriä aukeamalle. Tummanruskeaan väriin päädyin kokeilujen kautta. Punainen väri ei tuntunut tässä yhteydessä sopivan käytettäväksi varsinkaan mustavalkoisten kuvien kanssa. Tummanruskean värin käyttöä tuki myös se, että halusin käyttää samaa väriä sekä otsikoissa että kuvatekstissä. Punainen väri kuvatekstissä olisi tuntunut liian osoittevalta.

2.3.3. Muut tekstit

Kuvatekstin fontiksi halusin ns. humanistisen groteskin, joka on groteskin ja antiikvan välimuotoa. Niissä ei ole antiikvoin kuuluvia päätteitä, mutta niiden muoto ja mittasuhteet perustuvat renessanssiajan antiikvoin. (Itkonen 2007, 57.) Humanististen groteskien avoimet ja selvästi toisistaan poikkeavat kirjainten muodot ohjaavat katsetta luontevasti eteenpäin luettaessa. Pitkät ala- ja yläpidennykset tekevät tekstistä ilmavaa. (Lukkarila 2001, 65.) Kokeilujen jälkeen päädyin Myriad Pro -kirjasinperheeseen, ja siinä sen kursiivi-leikkaukseen. Tekstissähän lainausmerkit ja kursiivi ilmentävät, että ”joku kertoo jotain”. Tässä tapauksessa kuvat kertovat tarinan.

Kuvatekstipalsta on leveydeltään 50 millimetriä. Se sijaitsee ulkomarginaalissa. Kuvateksti on väriltään samaa tummanruskeaa kuin otsikot. Palstassa on oikeanpuoleinen liehu, ja se on tavutettu vain tarvittaessa. Oikealta liehutettu palsta on hyvin huollettuna miellyttävä lukea. Liehureuna vaatii hieman manuaalista muokkaamista automaattisen tekstin juoksuttamisen jälkeen. Siihen ei saa muodostua tasaisesti pitenevistä tai lyhenevistä riveistä muodostuvaa kuviota. Rivinpituu- den tulee vaihdella pitkästä lyhyeen, jolloin katse ohjautuu parhaiten uuden rivin alkuun. Pituusero ei saa olla kuitenkaan niin suuri, että se sekoittuu kappaleen vaihdokseen. (Lukkarila 2001, 87.)

*ABCDEFGHIJKLMN
OPQRSTUVWXYZÅÄÖ
abcdefghijklmn
opqrstuvwxyzåäö
1234567890*

Myriad Pro Italic

Herrainkulle kaavoitettiin 1630-luvulla 136 suurta tonttia kaupungin ylimystölle. Sinne rakensi myös pormestari Johan Schäfer, jolle asuminen Herrainkullalla oli lähes itsestäänselvyys. Hän toimi kaupungin pormestarina vv. 1663–1683. Tontin rakennukset paloivat 1728 ja nykyiset rakennukset ovat vuosilta 1777 ja 1778. Nykyinen osoite on Läntinen rantakatu 27.

KUVA TMK/G. WELIN.

Hampunkehrääjäkatu on saanut nimensä siellä asuneiden ammattilaisten mukaan. Kadun länsipäässä, nykyisessä osoitteessa Linnankatu 41 asui 1700-luvulla köydenpunoja ja rakennusta kutsutaan nykyäänkin köydenpunojantaloksi. Köyisiä valmistettiin vielä 1900-luvun alussakin hampusta. Köydenpunoja Rosen kehrää hampua köyisiä varten Luostarinmäen köydenpunojan radalla v. 1944.

KUVA TMK/IRJA SAHLBERG.

Kuvateksti:
Myriad Pro Italic 8/10.

Kuvaaja- ja lähdetiedot:
Myriad Pro Italic 6/7.

Turun raatihuoneen suunnitteli Samuel Berner v. 1735.

ALKUPERÄISET PIIRUSTUKSET OVAT RUOTSIN SOTA-ARKISTON KOKOELMISSA.

Myriad Pro Regular -leikkausta käytän artikkelin kirjoittajan nimessä, sivunumeroissa sekä sivun alareunan tiedoissa eli parillisen sivun alareunassa olevassa kirjan nimessä sekä parittomalla sivulla olevassa artikkelin nimessä.

ABCDEFGHIJKLMN
OPQRSTUVWXYZÅÄÖ
abcdefghijklmn
opqrstuvwxyzåäö
1234567890

Myriad Pro Regular

IINA PAASIKIVI

Artikkelin kirjoittajan nimi:
Myriad Pro Regular 9 pt

14 TURUN KATUJA JA TOREJA

Parillisen sivun alareunassa olevat
sivunumero sekä kirjan nimi:
Myriad Pro Regular 7 pt

KESKUSTA-ALUEEN NIMISTÖÄ KESKIAJALTA VUOTEEN 1830 17

Parittoman sivun alareunassa olevat
sivunumero sekä artikkelin nimi:
Myriad Pro Regular 7 pt

2.4. Kuvasto

Miten kuvia käytetään kirjassa, riippuu monesta tekijästä, kuten siitä kenelle se on tarkoitettu ja mikä funktio niillä on. Yleensä kuvalla on hyvin lyhyt aika kertoa sanomansa, joten suunnittelijan pitää valita sopivimmat kuvat työhönsä. Vääriä viestejä ei sallita. (Bhaskaran 2006, 74.)

Suurin osa kirjan kuvista on artikkelin kirjoittajan tai toimittajien valitsemia. 2000-luvun kuvat on otettu digikameralla. Muut kuvat sain valmiiksi skannattuina. Yleensä skannaan kuvat itse, mutta marraskuussa 2009 Turun museokeskuksen organisaatiomuutoksen seurauksena viestintä muutti toiseen toimipisteeseen, Wäinö Aaltosen museoon. Kalastajankadulle, runsaan kolmen kilometrin päähän, jossa aiempi työpisteeni sijaitsi, jäi muun muassa Turun museokeskuksen valokuva-arkisto, kirjasto, valokuvaaja ja tutkijat, joiden kanssa teen yhteistyötä. Turvallisuussyistä en saanut kuvia itselleni skannattavaksi, vaan ne skannattiin Kalastajankadulla. Tämä tietenkin helpotti ajallisesti työtäni. Joulukuussa 2010, jolloin viimeistelin kirjaa painokuntoon, minulle ilmoitettiin, että voin palata takaisin Kalastajankadulle. Vuoden oli valittanut työni kannalta väärää sijoituspaikkaani.

Nimistö 1 - ja *Nimistö 2* -kirjojen kuvat olivat mustavalkoisia, ja suurin osa kuvista oli kooltaan liian pieniä. Ei ole järkevää laittaa esimerkiksi yksityiskohtaista karttakuvaa liian pienessä koossa, mieluummin sen jättää sitten vallan pois. Tässä kirjassa mustavalko- ja värikuvia on suunnilleen yhtä paljon. Yritin mahdollisuuksien mukaan välttää turhan pientä kuvakokoa. Sivukoko paisui osaltaan juuri tästä syystä.

Kuvien laatu vaihteli paljon. Joistakin kirjaan suunnitelluista kuvista sanoin toimittajille, että ne eivät ole teknisesti tarpeeksi hyviä. Mahdollisuuksien mukaan osa näistä kuvista korvattiin parempilaatuisilla kuvilla.

Osa kuvista on ammattivalokuvaajien ottamia, osa taas museon tutkijoiden dokumentointikuvia. Vanhoista kuvista osa löytyy Museokeskuksen valokuva-arkistosta lasinegatiiveina, jolloin niissä on mahdollisesti naarmuja. Niiden ja roskien poistamiseen kuluu aikaa. Turun museokeskuksessa ei ole määritelty, miten paljon vanhoja tai huonolaatuisia kuvia pitää tai saa korjata. Itse olen yrittänyt vetää jonkinlaista johdonmukaista linjaa kuvakorjailujen suhteen. Se, mihin kuva tulee, vaikuttaa korjailuuni. Kansikuvaa putsaan ja korjailen mahdollisesti paljonkin, muista kuvista poistan pahimmat roskat. Vanhan kuvan pitää näyttää vanhalta.

Turun museokeskuksen valokuva-arkiston kokoelmiin kuuluu yli miljoona valokuvaa, negatiivia ja diaa aina 1840-luvulta nykypäivään. Kuvat ovat enimmäkseen Turusta ja Varsinais-Suomesta. Museokeskuksen valokuvakokoelmat karttavat museon oman kuvaustoiminnan tuloksena Turun kaupunkinäkömien ja Varsinais-Suomen ympäristön, tapahtumien ja toimintojen dokumentoinnista, raken-

nuskannan inventoinnista ja esinekokoelmien kuvaamisesta sekä lahjoituksista. (Turun museokeskus 2010)

Joihinkin artikkeleihin tuli karttapiirroksia. Suurin osa näistä kartoista on tehty *Nimistö 1-* ja *Nimistö 2-*julkaisuihin. Artikkelien kirjoittajat kokivat ne edelleen nyt 2010-luvulla asianmukaisiksi, vaikka niiden esitystekniikka on jäänyt auttamattomasti jälkeen. Tutkijat ovat piirtäneet karttoja käsin paksuhkoilla tussiky-nillä. Suurimman osan kartoista tein uudestaan tietokoneella. Valitettavasti aika loppui kesken. Uudelleenpiirtämisestä huolimatta en merkinnyt omaa nimeäni päivitettyjen karttapiirrosten yhteyteen, koska olin tehnyt ne vanhojen piirrosten avulla.

2.5. Kansi

Oli kyseessä sitten mikä tahansa kirja, sen kansi on tuotteen pakkaus ja sen pitää mainostaa sekä tuotetta että julkaisijaa samaan aikaan. Siksi kirjan kannen suunnitteluun pitäisi panostaa, koska kilpailu on kovaa. Hyvän suunnittelun pitäisi osua potentiaalisten asiakkaiden silmiin ja informoida heitä nopeasti ja selkeästi kirjasta ja miksi heidän pitäisi se ostaa. Kirjan ulkoinen olemus on merkittävin tekijä herättää huomiota potentiaalisissa asiakkaissa, kun he ”skannaavat” kirja-kaupan täysii hyllyjä. ”Kirkuvilla” kansilla ei silti aina saada haluttua huomiota, vaan rauhallisuudella ja levollisuudella voidaan yhä vangita kuluttajan huomio. (Roberts 2004, 12.)

Kannensuunnittelu ei ole vain sitä, että kansi näyttää hyvältä: hyvän kannen pitää myös kertoa selkeästi ja ytimekkäästi, mistä julkaisussa on kyse. Kannen suunnittelussa ei saa tehdä virheitä, sillä ensimmäinen vaikutelma kestää. Kansi on ensimmäinen asia, jonka asiakas näkee, ja monissa tapauksissa se määrittää, vaivautuuko yleisö avaamaan kirjan ja tutustumaan siihen. Hyvä kansi lähettää oikean viestin oikealle yleisölle oikealla tavalla, niin selvästi kuin mahdollista. (Bhaskaran 2006, 46.)

Yksi tärkeimmistä asioista otettavaksi huomioon on, miten kirjaa levitetään. Jos sitä myydään kuluttajille, kirjan nimi on ehdottoman tärkeä tekijä. (Bhaskaran 2006, 46.) Tämä kirjahan on tarkoitettu kuluttajille, turkulaisille. Taittaessani kirjaa sillä ei ollut vielä nimeä. Halusin kuitenkin käyttää jotain nimeä taitossa eli parillisen sivun alalaidassa yhdessä sivunumeron kanssa. Mietin sisällön perusteella myyvää/populaaria kirjannimeä ja päädyin *Turun katuja ja toreja* -nimeen. Kun kirjan taitto oli valmis, ei kirjalla vielä siinäkään vaiheessa ollut nimeä. Toimittajat ja muukin henkilökunta pohti nimeä. Lopulta oma ehdotukseni meni läpi, ja alaotsikoksi tuli *Nimistöhistoriaa keskiajalta nykypäivään*.

Kirjan sisuksen taittoon ei puututtu. Toisin kävi kannen kanssa. Esitin neljää erilaista kuvaa kirjan kanteen. Oma suosikkini oli dynaaminen katukuva 1950-luvulta. Kyseisessä mustavalkokuvassa raitiovaunut, autot ja ihmiset kulkevat Turun Martin kaupunginosassa. Näytin kansivaihtoehtoja lähimmille työkaaveilleni, ja suosikkini oli myös heidän suosikkinsa. Koska kirja aihealueeltaan kuuluu Turun museokeskuksen rakennusperintöosaston alaisuuteen, tuntui heillä olevan suurimmat intressit ja päätösvalta kannen kuvan suhteen. Kyseisellä osastolla tutkijoiden mielipiteet jakautuivat suuresti, mutta oma suosikkini sai silti eniten ääniä. Osaston johtaja ei halunnut kyseistä kuvaa kanteen, koska raitiovaunut olivat siinä kuulemma liian vahvasti esillä. Tämän jälkeen myös kyseistä kuvaa aiemmin kannattanut rakennustutkija alkoi epäröidä: ”*Mitä jos turkulaiset alkavat kuvan nähtyään haluta taas ratikoita takaisin?*”

Rakennusperintöosaston raadituksen jälkeen kansiehdokaskuvat päätyivät myös Museokeskuksen kahvihuoneeseen rakennusperintöosaston johtajan toimesta. Sielläkin eniten ääniä sai oma suosikkini. Sitä ei kuitenkaan sitten valittu, vaan kirjan toimittaja(2) (rakennusperintöosaston tutkija) etsi uuden kuvan – josta myös rakennusperintöosaston johtaja piti – Museokeskuksen valokuva-arkistosta. Se oli ihan hyvä mustavalkokuva 1930-luvun keskustasta, mutta kokeilujen jälkeen en saanut sitä toimimaan kannessa. Taivasta ja etualan katua jäi liikaa esille. Lisäksi taivas oli hyvin roskainen, enkä saanut sitä siististi putsattua. Kerroin tämän ja näytin myös lopputuloksen, jonka johdosta kuvaa ei valittu. Koska meiltä edelleen puuttui kannen kuva, toimittaja(2) ja minä menimme yhdessä valokuva-arkistoon etsimään sopivia kuvia. Valikoimme 15 kuvaa, jotka sitten skannattiin. Niistä sitten tein uudet kansivaihtoehdot. Rankkasin heti pois kahdeksan kuvaa, jotka eivät toimineet kannessa tai kuvan laatu ei ollut riittävä. Loput seitsemän lähetin taas kirjan toimittajalle(2) ja hänen esimiehelleen. Kerroin myös, mitkä olivat suosikkejani (3 kpl), ja että nyt pitäisi tehdä nopeita päätöksiä. Sain sitten pikaisesti vastauksen, jossa ilmoitettiin, että he olivat karsineet heti pois kolme vaihtoehtoa. Kaksi näistä karsituista kuului suosikkeihini. Neljä kansivaihtoehtoa oli siis vielä jäljellä, ja kuulin myöhemmin, että niitä oli taas esitelty ja äänestytetty kahvihuoneessa. Lisäkarsimisen jälkeen kansivaihtoehtoja oli enää kaksi jäljellä. Osaston johtajalla oli oma suosikkinsa. Toimittaja(2) ei ilmoittanut suosikkiaan, koska piti molemmista. Tässä vaiheessa ei ollut mielestäni enää muuta vaihtoehtoa, kuin esittää heille, että mitä jos minä tekisin lopullisen valinnan. Minähän kuitenkin vastaan julkaisun ulkoasusta. Sanoin myös, että toivoisin, että julkaisun tekstitkin olisi käyty vastaavalla tarkkuudella läpi. Tästä oli sitten seurauksena se, että toimittaja(2) lähetti viestin, jossa antoi minulle valtuudet päättää näiden kahden kuvan suhteen kannesta. Osaston johtaja ei vastannut mitään. Valitsin sitten kirjan kanteen kuvan, joka oli ollut koko ajan ykkössuosikkini näistä 15 uudesta kuvasta. Tässä mustavalkokuvassa on liikettä ja dynaamisuuutta. Autot, jalankulkijat ja raitiovaunu luovat tapahtumarikkaan kannen. Rakennusten yksityiskohdissa riittää katsottavaa pitkäksi aikaa.

Turun katuja ja toreja

NIMISTÖHISTORIAA
KESKIAJALTA NYKYPÄIVÄÄN

Kirjan etukansi.

Tapa, jolla kirjaa myydään, vaikuttaa sen suunnitteluun. Koska kirjakaupoissa on vain rajallinen tila käytössä, kirjan selkä on usein se, joka näkyy asiakkaalle. Tämä tarkoittaa, että suunnittelijalla on vain rajattu tila, jolla hän pystyy kiinnittämään huomion. Monissa kirjanselkämyksissä on kustantajan logo ja kirjan nimi, ja molempien pitää olla selkeitä ja helposti luettavia. Vahva logo ei ainoastaan informoi asiakkaita kustantajasta, se voi nostaa myös branditietoisuutta. (Bhaskaran 2006, 34.)

Kirjan selkään sijoitin kirjan nimen ohella myös Museokeskuksen logon. Mustavalkokuvasta punavalkoinen logo erottuu hyvin ja ohjaa katsetta. Etukannen kuva jatkuu selän yli takakanteen. Selän kohdalle sain osumaan suojatien merkin ja kolme jalankulkijaa. Nämäkin mahdollisesti kiinnittävät katsojan huomiota.

Etukannessa sijoitin kirjan nimen kokeilujen jälkeen vihreään palloon. Aluksi kokeilin otsikkoa ilman taustaväriä, mutta en saanut sitä toimimaan. Sähköjohdot ylhäällä häiritsivät otsikkoa liikaa, enkä tuntunut löytävän sille muuta paikkaa. Kirjan nimi piti tästä syystä sijoittaa värillisen taustan päälle. Kirjan sisuksessa käyttämäni tummanruskea väri ei toiminut mustavalkokuvan kanssa kannessa. Kirjan nimi ja koko kansi tuntuivat voimattomilta. Vihreä pallo ratkaisi nämä ongelmat. Pääotsikossa käytin Rockwell Extra Bold -leikkausta, ja alaotsikossa Myriad Pro Regular -leikkausta.

Jatkoin vihreän värin käyttöä takakannessa. Vihreän taustan päälle sijoitin valkoisen pohjan takakannen tekstille, logolle ja EAN-koodille.

Kirjan nimi etukannessa.

Rockwell Extra Bold Regular 35 pt

Myriad Pro Regular 10 pt

Kirjan selkä. Koko 100 %.

3

Lopputuote

3.1. Materiaalit

Jo julkaisua suunnitellessani tiesin, että haluan paperiksi päällystämättömän Munkenin paperin. Päällystämättömät paperit toimivat mielestäni päällystettyjä paremmin tämän tyyppisissä kirjoissa. Pitkääkin tekstiä on niiltä helppo lukea. Ne antavat kirjalle hienostuneisuuden ja luonnollisuuden tuntua – julkaisussahan on paljon vanhoja valokuvia. Graafinen suunnittelija heijastaa tuotteen ominaisuuksia ja mielikuvia juuri paperin avulla. Olen aiemmin usein käyttänyt Munken Lynxiä sekä Munken Polaria, ja olen ollut kumpaankin erittäin tyytyväinen. Tässä julkaisussa Lynxin luonnonvalkoisuus toimii mielestäni Polarin valkoisuutta paremmin. Julkaisun sivumäärä – 440 sivua – asetti haasteen paperin paksuudelle. Tavallisesti olen käyttänyt tämäntyyppisissä kirjoissa 150 g/m²:n paperia, mutta nyt tuollaisella neliöpainolla kirjasta tulisi todella paksu. Munkenin paperia myy Turun Kirjekuoritehdas. Otin yhteyttä Turun Kirjekuoritehtaan markkinointipäällikköön Jessika Uusitaloon, johon olen aiemminkin turvautunut pohdinnoissani. Uusitalo tuli käymään, ja hänellä oli esimerkkejä Munkenin papereista. Keskustelujen jälkeen päädyin uuteen Munken Lynx Rough -paperiin, joka on karheampi kuin Lynx. Tärkein kriteeri oli kuitenkin se, että siinä on korkeampi bulkkisuus, joten siitä voidaan valita matalampi grammamäärä. Pystyin nyt ottamaan paperin, joka oli 120 g/m². Alhaisesta neliöpainosta huolimatta kuvat eivät näy liikaa läpi. Kyseisessä paperissa on lisäksi luonnollinen ”kuitutuntuma”. (Uusitalo 2010) Paperiedustajan käynnin jälkeen tilasin vielä dummyn kyseisestä paperista oikealla sivumäärällä ja sivukoolla. Näin sain itselleni ja työryhmälle kirjan kolmiulotteisen muodon paremmin esille. Dummyn nähtyään monet totesivat: ”*Tämähän on valtava kirja.*”

Jo ennen kirjan suunnitteluvaihetta Museokeskuksen julkaisutyöryhmässä päätettiin, että kirja on lankasidottu, kovakantinen kirja. Valitsin kannen materiaaliksi Munken Lynxin (130 g/m²) ja sen päälle offset-suojalakan. Valitsin tämän vaihtoehdon, koska halusin myös kanteen päällystämättömän paperin tunnun.

Kirjan esilehtiin valitsin myös Munken Lynxin (150 g/m²). Esilehdille sijoitin vanhan asemakaavakartan. Sen oli aluksi tarkoitus tulla kirjan loppuun sisäsivuja suuremmaksi liitteeksi, ja näin se olisi tuonut lisäkuluja. Ehdotin kartan sijoittamista esilehdille eli kartta jaettaisiin kahtia leveysuunnassa. Tähän suostuttiin.

3.2. Painotyötarjoukset ja painokuntoon laitto

Kun kirjan lopullinen sivumäärä oli tiedossa, oli aika ottaa tarjouspyynnöt. Turun kaupunki on kilpailuttanut julkaisujen painattamisen. Tämä tarkoittaa sitä, että vain kyseiseltä kilpailutuksen voittaneelta kirjapainolta pyydetään tarjouspyyntö. Koska olen joutunut reklamoimaan kolmesta peräkkäisestä Turun museokeskuksen julkaisusta koskien tämän kirjapainon painojälkeä, on Turun museokeskus saanut vapaasti kilpailuttaa keväästä 2010 lähtien kirjojen painattamisen. Kun kustannukset menevät yli 2 000 euron, pitää tarjouksia pyytää kolmelta kirjapainolta. Pyysin tarjoukset seuraavilta kirjapainoilta: Finepress Oy, Erweko Painotuote Oy ja Lönnberg Painot Oy. Finepress Oy on minulle entuudestaan tuttu turkulainen kirjapaino, joka on painanut myös mm. syksyllä 2010 tekemäni edellisen Turun museokeskuksen julkaisun *Miekka Suomessa*. Finepress Oy on laadukas kirjapaino, sillä se painoi esimerkiksi vuonna 2009 Suomen Kirjataiteen Säätiön Vuoden kaunein kirja -kilpailun voittaneen Turun taidemuseon julkaisun *Amour unit deux cours – Henry Lönnforsin miniatyyrikokoelma*.

Pyysin tarjoukset 1 000 ja 2 000 kappaleelle. Julkaisun sivukoko oli tarjouspyyntövaiheessa 230 x 280 millimetriä. Kaikki kolme kirjapainoa antoivat kyseiselle koolle hinnan sovittuun määräaikaan mennessä. Finepress Oy:n hinta oli tuntuvasti edullisin. Finepress Oy myös ehdotti sivun leveyden muuttamista 10 millimetriä pienemmäksi (220 x 280 mm), josta se myös antoi tarjouksen. Hinta oli tuhansia euroja isompaa kokoa pienempi. Päätin suostua koon pienentämiseen, koska suunnittelemassani julkaisussa oli leveät marginaalit. Leipätekstin palsta-levyteen ei tarvinnut puuttua, ainoastaan sisä- ja ulkomarginaaleihin. Vaikka sivun ulkomarginaali pieneni, se ei vaikuttanut taiton ilmapuuteen, sillä pienensin kuvatekstipalstan leveyttä 55 millimetristä 50 millimetriin. Sisämarginaaliin jäi 25 millimetriä 30 millimetrin sijaan.

Tarjouspyyntöön myös määrittelin vedosten laadun eli saamme vedoksen, josta näkee asemoinnit sekä sopimusvedoksen kansista ja viidestä aukeamasta.

Kun julkaisun painopaikka oli selvillä, aloin laittaa julkaisua painokuntoon. Tämä tarkoittaa lähinnä kuvien muuttamista oikeaan kokoon, värisäätöjä, Finepress Oy:n käyttämän väriprofiilin liittämistä kuviin sekä kuvien terävöittämistä. Myös kannet tein painoa varten oikeaan kokoon, kun kirjapaino oli määrittänyt selän paksuudeksi 43 millimetriä, kun paperina oli Munken Rough (120 g/m²), sivuja 440 ja kannessa 2,5 millimetrin pahvit. Painosta sain myös EAN-koodin ISBN-numerolle.

Lopullista painosmäärää mietittiin useaan otteeseen. Pyysin Finepress Oy:ltä vielä lisähinnan 2 000 kappaleen yli menevistä 100 kappaleesta. Koska yhteistyökumppani Turun kaupungin ympäristö- ja kaavoitusvirasto maksaa puolet painokustannuksista ja saa ostaa julkaisua 600 kappaletta omakustannushintaan, päätettiin julkaisun lopulliseksi painosmääräksi ottaa 2 000 kappaletta.

Koska Turun museokeskus on kunnallinen laitos, tein 2 000 kappaleen painosmäärästä esityksen museotoimenjohtajalle, joka sitten hyväksyi esityksen teemmällä asiasta päätöksen. Yhden kirjan painatuskuluiksi tuli 13,78 euroa (alv. o). Museokeskuksessa ei kirjan ulosmyyntihintaan koskaan lasketa mukaan esimerkiksi taiton tai toimituksen kustannuksia, ainoastaan painokustannukset. Kun sitten kirjan ulosmyyntihintaa mietittiin, ehdotin hinnaksi 38 euroa, ja se meni myös läpi. Perustelin asiaa sillä, että Museokeskuksen edellisen kirjan, *Miekka Suomessa*, ulosmyyntihinta on 32 euroa. Sivumäärältään se on alle puolet tämän uuden kirjan sivumäärästä. Kirjan kohdeyleisö on paljon pienempi. Siitä huolimatta kirja (1000 kpl) myyntiin noin neljässä kuukaudessa lähes loppuun.

4

Yhteenveto

Opinnäytetyönäni oli suunnitella ja taittaa kirja työnantajalleni Turun museokeskukselle. Tämä kirjasuunnitteluprosessi ei sinällään juuri poikennut aiemmista kirjasuunnittelutöistäni. Lisähaastetta tuli kuitenkin siitä, että tässä opinnäytetyössäni jouduin pukemaan tekemäni päätökset kirjalliseen muotoon.

Aloitin suunnitteluprosessin syyskuun alussa ja taittotyön syyskuun lopussa 2010. Kirja lähti kirjapainoon tammikuun toisella viikolla 2011. Koko tätä aikaa en kirjaa työstänyt, vaan välissä oli useita viikkoja, kun tein muita kiireellisempiä töitä. Taittoa syyskuussa aloitellessani jotkut toiveikkaina odottivat kirjan ehtivän joulumyyntiin. Tämä olisi tarkoittanut sitä, että kirja olisi lähtenyt viimeistään marraskuun alussa kirjapainoon. Näin ei kuitenkaan käynyt, sillä vielä joulukuussa-kin osa kirjan kuvista puuttui, ja kun joulumyyntiin ei ehditty, niin muutamiin artikkeleihin toimitettiin koko ajan uusia lisäkuvia.

Suunnittelun ja taiton tein työaikapanani, kirjallisen osuuden työpäivän päätyttyä kotona. Kirjallisen osuuden tein vasta sitten, kun kirja lähti painoon. Tein kuitenkin muistiinpanoja ja tallensin työstäni eri versioita suunnitteluprosessin eri vaiheissa.

Taittotyö, ei niinkään suunnitteluprosessi, oli lopulta uuvuttava ponnistus, ja tammikuun alussa jo ajattelin, että eikö tämä koskaan lopu. Myös kirjan toimittajat huokaisivat helpotuksesta, kun lähetin kirjapainon vedokseen tehdyt korjaukset kirjapainoon. Kirjan hurja sivumäärä – 440 sivua – vastaa kahden normaalikokoisen kirjan taittoa ja työmäärää.

Näin jälkikäteen voi todeta, että olisi järkevä ottaa yhteys kirjapainoon jo kirjan suunnitteluprosessin alkaessa. Tämä on kuitenkin hankalaa kunnallisessa laitoksessa, koska painotöistä pitää pyytää tarjouspyyntö kolmelta kirjapainolta.

On tiettyjä käytännön asioita, jotka pitää ottaa huomioon, kun suunnitellaan kirjaa. Teksti, kuvasto, grafiikka, värit ja muoto vaikuttavat julkaisun sisältöön. Kirjan suunnittelija päättää, mikä on juuri kyseiselle työlle sopivin sisällön muoto. Se, miten hyvin pystyin suoriutumaan asettamiini tavoitteisiin nähden, selviää lopulta vasta, kun kirja tulee painosta (helmikuun viimeinen viikko) ja myynti alkaa. Odotan mielenkiinnolla, miten turkulaiset ottavat kirjan vastaan. Kun omia tulosteita ja kirjapainon vedoksia on tullut kiitettävästi tuijoteltua, voin todeta, että

taitto on ilmavaa. Kanteen ja siinä olevan kirjan nimen fonttiin, Rockwell Extra Boldiin, olen ainakin tässä vaiheessa tyytyväinen.

Kirjan julkistamistilaisuus pidetään 3.3.2011 Turun Vanhalla Suurtorilla. Paikalle on kutsuttu artikkelien kirjoittajia sekä lehdistöä. Kirja tulee myyntiin ainakin Turun museokeskuksen museokaappoihin eli Turun linnaan, Luostarinmäen käsityöläismuseoon ja Wäinö Aaltosen museoon. *Turun katuja ja toreja. Nimistöhistoriaa keskiajalta nykypäivään* -kirjaa yritetään myyntiin myös eri kirjakaappoihin, ja tätä myyntityötä varten olen tehnyt julisteen sekä flyerin.

LÄHTEET

PAINETUT LÄHTEET

- BHASKARAN, LAKSHMI. 2006. *What is Publication Design?* Mies: RotoVison.
- BRUSILA, RIITTA. 2002. Typografia kulttuurisena kielenä. Teoksessa Brusila, Riitta (toim.) *Typografia. Kieltä vai visuaalisuutta*. Porvoo: WSOY.
- ITKONEN, MARKUS. 2007. *Typografian käsikirja*. 3. laajennettu painos. Helsinki: RPS-Yhtiöt.
- LAARNI, JARI. 2002. *Tekstin graafisen ulkoasun vaikutus lukemisen tehokkuuteen*. Teoksessa Brusila, Riitta (toim.) *Typografia. Kieltä vai visuaalisuutta*. Porvoo: WSOY.
- LOUHIVAARA, MAIJA. 1999. *Tampereen kadunnimet*. Tampereen museoiden julkaisuja 51. Tampere.
- LUKKARILA, JARNO. 2001. *Tekstuuri. Typografia julkaisijan välineenä*. Helsinki: CredoNet Oy.
- ROBERTS, CAROLINE. 2004. *Navigation*. Teoksessa Fawcett-Tang, Roger (ed.) *New Book Design*. London: Lawrence King Publishing.
- SAMARA, TIMOTHY. 2002. *Making and Breaking the Grid. A Graphic Design Layout Workshop*.
- STAHRE, NILS GUSTAV, WESTLUND, BÖRJE & NYSTRÖM, STAFFAN. 2005. *Stockholms gatunamn*. Stockholmia förlag: Stockholm.
- Turun nimistö 1*. 1991. Monisteita 8. Turun maakuntamuseo: Turku.
- Turun nimistö 2*. 2001. Monisteita 18. Turun maakuntamuseo: Turku.

ELEKTRONISET LÄHTEET

- Turun museokeskus. 2010. Turun museokeskuksen valokuva-arkisto (viitattu 14.12.2010).
Saataavissa: <http://www.turunmuseokeskus.fi/public/default.aspx?nodeid=4610&culture=fi-FI&contentlan=1>

SUULLISET LÄHTEET

- LEKA, CHRISTOFFER. Opinnäytetyön ohjaaja. Tapaaminen 10.11.2010.
- SÖDERSTRÖM, MARITA. Turun museokeskuksen toimittaja. Keskustelu 25.9.2010.
- UUSITALO, JESSIKA. Turun Kirjekuoritehtaan myyntipäällikkö. Tapaaminen 3.12.2010.